

A könyv megjelenését támogatta a Magyar Művészeti Akadémia.
This book has been supported by Hungarian Academy of Arts.

A kézirat az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj
támogatásával jött létre.

The manuscript was written with the support of the János Bolyai
Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences.

MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

© Hungarian edition TERC Kft., 2015

© Szabó Levente, 2015

ISBN 978 615 5445 27 9

Felelős kiadó Publisher:

a kft. ügyvezető igazgatója Managing director of TERC Ltd.

Felelős szerkesztő Editor-in chief:

LÉVAI-KANYÓ Judit

kiadóvezető Publishing director

Kereskedelmi és marketingvezető

Trade and marketing leader:

AUGUSZTINI-SZEKERES Judit

Azonossági szám ID number: JT-1306

Lektor Lector: CSÁGOLY Ferenc DLA, DSc

Angol nyelvre fordította English translation:

GASCHLER-GYEVIKI Nóra

A könyvet tervezte Book design: VARGHA Balázs

Tördelés DTP: FÖLDI Endre

Nyomdai előkészítés Pre-press: Stalker Studio

Nyomtatás és kötés Printing and binding:

Gyomai Kner Nyomda Zrt.

Felelős vezető Director:

FAZEKAS Péter vezérigazgató Managing director

Minden jog fenntartva.

Tilos ezen kiadvány bármely részét sokszorosítani, információs
rendszerben tárolni vagy sugározni bármely formában vagy
módon a kiadóval történt előzetes megállapodás nélkül; tilos
továbbá terjeszteni másféle kötésben, borítóval és tördeléssel,
mint amilyen formában eredetileg kiadásra került.

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or transmitted
in any form or by any means without prior permission from
the publisher. Any copy of this book shall not be distributed
by way of trade without the publisher's prior consent in any form
of binding, layout or cover other than that in which it is published.

TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

1149 Budapest, Pillangó park 9.

Tel.: 222-2402, Fax: 222-2405

E-mail: terc@terc.hu

www.terc.hu, www.terc.eu

TERC MMA

Szabó
Levente

**Bán
Ferenc
építésze**
The
Architecture
of Ferenc
Bán

Tartalom

Content

	Előszó.....	8
	Preface.....	8
	Bán Ferenc.....	13
	Ferenc Bán.....	13
1	A szabadság építészete. Bán Ferenc és kora.....	16
	Architecture of freedom. Ferenc Bán and his time.....	16
	Képszerűség, szerkezetiség és monumentalitás.....	20
	Pictoriality, structurality and monumentality.....	20
	A metabolizmus hatása alatt.....	25
	Influenced by Metabolism.....	25
	Brutalizmus és expresszionizmus a korszak építészetiében.....	29
	Brutalism and Expressionism in the architecture of the period.....	29
	A strukturalista gondolkodás hatása.....	33
	The impact of structuralist thinking.....	33
	A posztmodern vonzásában.....	36
	Attracted by Postmodernism.....	36
	Szociális koncepciók.....	39
	Social concepts.....	39
	Kiteljesedő szabadság.....	41
	Unfolding freedom.....	41
2	Patetikus vállalás. A nyíregyházi Megyei Művelődési Központ épületéről.....	48
	Pathetic undertaking. On the building of the County Cultural Center in Nyíregyháza.....	48
	„Japán utánézés a Nyírség homokján”.....	49
	‘Japanese reminiscence on the sand of Nyírség’.....	49
	A kurokawai nyelv egy szava.....	54
	One word of Kurokawa’s language.....	54
	Kontextus.....	57
	Context.....	57
	Megújítás.....	60
	Renewal.....	60
3	Intuitív struktúrák.	
	Épületek és tervek a nyíregyházi Megyei Művelődési Központ vonzásában.....	82
	Intuitive structures.	
	Buildings and plans influenced by the County Cultural Center of Nyíregyháza.....	82

	Intuitív technikai szerkesztés	86
	Intuitive technical design	86
	Determinált forma	90
	Determined form	90
	Geometrikus–plasztikus kísérletek	93
	Geometric-plastic experiments.....	93
4	Idézetek korszaka. Jelentést hordozó formák, posztmodern hatások	120
	Period of citations. Meaningful forms and postmodern influences	120
	Posztmodern struktúrák	123
	Postmodern structures	123
	Konkrét idézetek	129
	Specific quotes	129
	Narratív analógiák	133
	Narrative analogies.....	133
5	Poétikus kollázsok. Tervek és épületek az asszociatív forma- és téralkotás időszakában ... 152	
	Poetic collages. Plans and buildings in the period of associative form and space creation.....	152
	A Nemzeti Színház terve	155
	The plan of the National Theater	155
	A megvalósult kísérlet	160
	The realized experiment	160
	Dramatizált építészet	163
	Dramatized architecture	163
	Szabad asszociációk	168
	Free associations.....	168
	Válogatott munkák	188
	Selected works	188
	Munkatársak	222
	Co-designers	222
	Bibliográfia	223
	Bibliography.....	223
	Képek jegyzéke	227
	List of photos.....	227
	A szerző	231
	The author.....	231

Előszó

Preface

Valamikor 1997 kora nyarán a budavári Karmelita kolostor épületében kiállítást rendeztek a Nemzeti Színház pályázatán díjazott tervekben, makettekben. Ekkor tűnt fel először – még építészhallgatóként – Bán Ferenc építészetének egyedisége, amelynek hatására később néhány tanulmányban igyekeztem közelebb kerülni épületeinek, terveinek megértéséhez. A 2000-es évek során számos alkalommal látogattuk meg épületeit – kiváltképp tokaji nyaralóját – építész kollégákkal, majd építészhallgatói csoportokat vezetve. Távolról és mégis közlőrl figyelhettem tehát munkáit az elmúlt két évtizedben.

De miért is tartottam fontosnak e könyv létrehozását? Elsősorban azért, mert Bán Ferenc életműve a mindenkori kortárs

At some time, early in the summer of 1997, an exhibition was held from the awarded plans and scale models of the National Theater competition in the Carmelite monastery in Buda Castle. For the first time, I noticed – yet as an architecture student – the uniqueness of Ferenc Bán's architecture, and under this influence later I tried to get closer to the understanding of his buildings and plans in some of my papers. During the 2000s, we have visited his buildings several times – especially his weekend house in Tokaj – with architect colleagues, later as a teacher leading study trips of architecture student groups. So in the past two decades, I could observe his works from a distance, yet up close.

építészeti kánon részeként is értelmezhető, miközben szinte mindegyik periódusában egyfajta kívülállás, magányosság is jellemezte alkotói magatartását, és sokszor az ebből fakadó tanácstalanság tükröződött munkásságának recepcióján. E kettősségből fakadó feszültség – egyszerre a kánonon belül és azon kívül alkotni, ami csaknem kivétel nélkül mindegyik épület és terv esetében kitapintható vagy utólag rekonstruálható – úgy vélem, megfejtésre érdemes. Ám legalább ilyen lényegesnek tartom, hogy életműve izgalmas és egyedi keresztmetszét adj a kortárs hazai építészeti gondolkodás változásainak, lényegében a 60-as évek végétől egészen napjainkig. Noha az általa bejárt út egyedisége tagadhatatlan, épp

But why have I found it important to prepare this book? Primarily because the oeuvre of Ferenc Bán can be seen as part of the all-time canon of contemporary architecture, while at the same time his creative attitude was typical of some outsider, lonely behavior in almost all creative periods of him – and often the resulting perplexity was reflected in his oeuvre's reception. I think, the tension arising from this duality – namely to create simultaneously within and outside the canon, which approach can be traced or later reconstructed for each building and plan, almost without exception – is worth deciphering. But it is at least of the same importance that his oeuvre presents an exciting and unique cross-section of the changes in contemporary Hun-

az egyediség felől nézve juthatunk új szempontokhoz az elmúlt évtizedek hazai fejleményeiről. György Péter a 60-as és 70-es évek művészeti és kulturális életét elemző könyvében az afázia sajátosan értelmezett fogalmát használta annak leírására, milyen nehézségeket is jelent a múltbeli folyamatokkal való szembenézés, azok utólagos elemzése, rekonstrukciója, amelynek tétje nem csupán a múlt, de a jelen megértése is: *„A múlt rekonstrukciójára való képtelenség következménye a kortárs jelen leírhatatlanná válásának katasztrofikus érzése, élménye.”*¹ Noha e könyvben egy, a 60-as évek végétől napjainkig tartó építészeti életmű rekonstrukciójára és értelmezésére teszek kísérletet, bízom abban, hogy az életművön garian architectural thinking, basically from late 60s to the present day. While the uniqueness of the road he ‘travelled’ is undeniable, we can get new aspects by looking at the domestic developments of recent decades from this very aspect of uniqueness. In his book analyzing the artistic and cultural life of the 60’s and 70’s, Péter György used the specifically interpreted concept of aphasia to describe how difficult it is to face up with past trends, to analyze and reconstruct them subsequently, the stake of which is the understanding of not only the past, but also the present: *‘The inability to reconstruct the past results in the catastrophic feeling and experience of the contemporary present becoming indescribable.’*¹ Although in this book I try to reconstruct and interpret

túl az egyes korszakok hazai és nemzetközi kontextusával való összevetés a múltbeli és jelenleg zajló építészeti folyamatok jobb megértését is segítheti. Céлом tehát, hogy Bán Ferenc életművének bemutatásával e lassan fél évszázados hazai építészeti múlt egy különleges szeletét is rekonstruáljam.

A könyvben nem térek ki valamennyi épületre; bizonyára részletesebben taglaltam az elsősorban számomra meghatározó munkákat, ahogy esetleg kimaradtak olyanok, amelyek mások számára lennének fontosabbak. A könyv végén valamennyi lényeges épületről és tervről elérhető minimális információk, így azokról is, amelyeket az egyes tanulmányokban részletesen nem érintek. Szándékom a hangsúlyok an architectural oeuvre lasting from the late 60s to present day, I hope that comparing this life work with certain periods of the Hungarian and international context may also help the better understanding of past and ongoing architectural trends. So my aim is to reconstruct a special segment of this almost half-century long past of Hungarian architecture by the presentation of Ferenc Bán’s oeuvre.

In the book, I did not analyze all his buildings; I certainly discussed in greater detail works being particularly decisive for me and some may be left out that would be important for others. At the end of the book there is minimal information about all significant buildings and plans, so even about those that are not mentioned in detail

kiemelésével az volt, hogy ne csak a főbb művek bemutatása és értelmezése révén rajzoljam fel a Bán Ferenc izgalmas pályaképét, hanem megkísérleljem fölfejteti az okokat és motivációkat is. A könyv összeállításának módszere alapvetően hármas volt. Egyrészt a meglévő tervek, rajzok, archív fotók rendszerezését végeztem el, komoly kiterjedésű digitális állományt létrehozva ezzel. Másrészt bibliográfiai kutatást követően a recepciótörténetet, korabeli elemzések, kritikák megállapításait is igyekeztem feltárni, amelyek eredményeire az épületek, hatások, összefüggések elemzésekor támaszkodtam. Harmadrészt számos alkalommal beszélgettem Bán Ferencsel, az épületek közös, többszöri in the studies of the book. By highlighting the emphases, my intention was not only to sketch the exciting career of Ferenc Bán by the presentation and interpretation of his major works, but also to attempt to reconstruct the causes and motives. The book was edited basically by a threefold method. Firstly, I have carried out the organization of the plans, drawings and archive photos available, this way creating a digital stock of materials that consists of a large amount of drawings and photographs. Secondly, after a bibliographic research I tried to reveal the history of reception, studies of the time and the findings of criticism; and the result of this research served as a base during the analysis of buildings, influences and rela-

bejárása során: e közvetlen információk jelentőségét nem lehet eléggé túlbecsülni.

A kézirat elkészítésének folyamatában – Bán Ferenc folyamatos bizalma és támogatása mellett – nagy segítséget jelentettek Cságoly Ferenc, Ferkai András, Golda János, Kerékyártó Béla, Masznyik Csaba és Sulyok Miklós szakmai észrevételei, valamint Biri Balázs, Kohout Dávid és Kóródy Márta, akik a rajzok és fotók digitalizálását és rendszerezését végezték el. Ugyancsak kiemelendő Szentirmai Tamás közreműködése, akivel több alkalommal látogattuk meg az épületeket, e könyv számára dokumentálva a mai állapotukat, ahogy Gaschler-Gyeviki Nóra gondos fordítói és Szegő Éva nyelvi lektori munkája is. A kézirat nem jö-

relationships. Thirdly, I have had conversations with Ferenc Bán several times, occasionally during the repeated site visits carried out together: the relevance of this direct information cannot be overstated enough.

In the process of preparing the manuscript – in addition to the continuous support and trust of Ferenc Bán – the professional comments of Ferenc Cságoly, András Ferkai, János Golda, Béla Kerékyártó, Csaba Masznyik and Miklós Sulyok meant major help, as well as the work of Balázs Biri, Dávid Kohout and Márta Kóródy on digitizing and organizing the drawings and photos. The assistance of Tamás Szentirmai is also to be highlighted, with whom we have repeatedly visited the buildings in order to doc-

hetett volna létre az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíja nélkül, az anyaggyűjtő munkát és a könyv megjelenését pedig az MMA támogatása tette lehetővé, ez utóbbiért többek között Ferencz Istvánt és Szmracsányi Dórát illeti köszönet. S végül, de nem utolsósorban köszönöm a TERC Kiadónak, személyesen Lévai-Kanyó Juditnak, valamint Vargha Balázs és Földi Endre grafikusoknak, hogy a kéziratból és a képek, rajzok gyűjteményéből e könyv megszülethetett.

ument their current condition for this book, as well as the profound translation written by Nóra Gaschler-Gyeviki and the English reviewer work of Éva Szegő. The manuscript could not have been written without the MTA Bolyai János Research Fellowship; and the support of MMA made the collecting of materials and the publishing of the book possible, as for the latter – among others – I would like to thank the assistance of István Ferencz and Dóra Szmracsányi. And last but not least, thanks to TERC Publishing Company, personally to Judit Lévai-Kanyó and to the graphic designers, Balázs Vargha and Endre Földi for their collaboration in turning the manuscript and the collection of photos and drawings into this book.

1 György Péter: A szakadék – The past is a foreign country, in: A hatalom képzelete. Állami kultúra és művészet 1957 és 1980 között, Magvető, 2014, 89.

1 György Péter: A szakadék – The past is a foreign country [The gap – The past is a foreign country], in: A hatalom képzelete. Állami kultúra és művészet 1957 és 1980 között [The imagination of power. State Culture and Art between 1957 and 1980], Magvető, 2014, p. 89.

A szerző

The author

SZABÓ LEVENTE (1975)

Pro Architectura díjas építész,
a Hetedik Műterem Kft. vezetőjeként
jónéhány középület tervezője. 2001
óta meghívott, 2007-től főállású
egyetemi oktató, jelenleg adjunktus
a BME Középülettervezési Tanszékén.
2008-ban védte meg DLA-fokozatát.
2010 óta az Építőművészeti Doktori
Iskola titkára és az ÉME Mesteriskola
mestere. Számos elemző építészeti
szakcikk, könyvfejezet szerzője.
2012 és 2015 között az MTA Bolyai
János Kutatói Ösztöndíjasa.

LEVENTE SZABÓ (1975)

Levente Szabó is a Pro Architectura
prize-winner architect, who contributed
to the design of several public buildings
as the chief architect of Hetedik
Műterem Kft. Since 2001 he has
worked as a visitor lecturer, since 2007
as a full-time university lecturer and
presently as a senior lecturer at the BUTE
Department of Public Building Design.
He obtained the DLA degree in 2008.
Since 2010, he is the secretary of the
Doctoral School of Architecture and the
master of ÉME Master School. He is the
author of several analytical architectural
articles and book chapters. Between
2012 and 2015 he was the scholar of the
MTA Bolyai János Research Scholarship.